

INTRODUCCIÓ

Alexandre Surrallés

El lector em permetrà començar aquesta introducció amb un to més personal del que és habitual en aquests casos. Al cap i a la fi, amb aquest número especial, es vol celebrar un aniversari: el centenari de Claude Lévi-Strauss. Com a antropòleg vaig descobrir l'antropologia gràcies a la lectura de les edicions catalanes de les seves obres, *Tristos Tròpics* i *El pensament salvatge* traduïdes pel poeta Miquel Martí i Pol. Com el poeta, vaig viatjar per les cultures de la terra de la mà d'aquests textos, en aquell temps de formació i d'ampliació d'horitzons; un viatge que em dugué a emprendre un itinerari de recerca en antropologia. Ara farà mes de 20 anys, les obres de Lévi-Strauss van despertar-me la vocació per l'antropologia; una vocació que em va portar primer a París, per començar el doctorat i després a l'Amazònia, a fer el treball de camp corresponent. Més tard he tingut el privilegi de formar part del *Laboratoire d'Anthropologie Sociale*, el centre de recerca fundat per Lévi-Strauss per acollir els i les antropòlegs sensibles als principis de l'estructuralisme i proporcionar-los els recursos necessaris per dur a bon terme la seva tasca investigadora.

Com a amazonista he estat sempre lligat a l'obra de Lévi-Strauss, ja que ell havia fet el seu treball de camp a l'Amazònia brasilera. Aprofito l'ocasió per assenyalar que, contra el que sovint diuen els seus detractors, Lévi-Strauss va fer treball de camp i aquesta experiència, com sol passar a tot antropòleg, ha influït molt en la seva obra teòrica posterior. De l'experiència amazònica de Lévi-Strauss en surten dos llibres: un que ja hem esmentat, *Tristos Tròpics*, i *La vie sociale et familière des indiens Nambikwara*; i una bona quantitat d'articles, menys coneguts perquè s'adrecen a un lector especialitzat en el estudis sobre aquesta regió. És clar que l'abast de l'obra lévi-straussiana supera amb escreix la d'un especialista regional i que les referències a l'Amazònia són més aviat escasses en les seves primeres grans produccions teòriques, tot i aparèixer després en obres tardanes com, per exemple, en la tetralogia magna dedicada a la mitologia, o en *La potière jalouse*. No obstant, cal només llegir *Tristos Tròpics* per adonar-se que l'Amazònia ha marcat la seva sensibilitat i el seu imaginari científic, fins a un punt

que ha jugat per força un paper molt important a l'hora de desenvolupar la teoria de l'antropologia estructural (cf. Taylor 2004). En qualsevol cas, puc testimoniar que les seves aportacions segueixen sent pels amazonistes d'avui una font d'inspiració que demana buscar mes enllà de les evidències i superar les veritats establertes. Les pàgines que Lévi-Strauss ha dedicat a l'Amazònia ofereixen sobretot un compromís vital, una impressió estètica i un lligam afectiu que constitueixen, almenys per a mi, un impuls de motivació constant.

Però no dediquem aquest número especial a l'abast de l'obra amazonista de Lévi-Strauss. Quan la Professora Verena Stolcke em va demanar, en nom de l'Institut Català d'Antropologia que presideix, de fer un dossier sobre Lévi-Strauss en motiu del seu centenari, vaig aplegar els seus textos per elaborar una proposta. Enmig de la tasca de relectura de la gran quantitat d'articles, comentaris, volums i ressenyes, se'm va despertar la curiositat pel que feia Lévi-Strauss aquests darrers anys. Com podíem esperar, en aquest textos recents trobem l'empremta de la seva escriptura, alhora didàctica i complexa, i alguns dels temes predilectes que ha tractat al llarg de la seva basta producció. Poc a poc vaig començar a pensar que res millor per celebrar el seu centenari que un recull dels treballs publicats per l'autor els últims deu anys. Amb quina finalitat? Amb l'objectiu de descobrir quins són els temes que el creador de l'estructuralisme considera avui encara necessari assenyalar, discutir o matisar o, si més no, segueix trobant dignes d'interès. Potser una manera d'albirar quins aspectes de la seva obra ell voldria qui fossin valorats en el futur.

Per determinar quins són els seus interessos avui – o en altres paraules, el temes que li fan agafar la ploma i escriure –, entre els molts escrits apareguts en aquest període he eliminat tots els prefacis, pròlegs, presentacions i textos en general escrits per acompanyar l'obra d'altres autors. He desestimat també totes les contribucions publicades en els darrers deu anys que haguessin estat escrites amb anterioritat. A part del text del 2005 « *L'ethnologue devant les identités nationales* », escrit en motiu del XVII Premi Internacional Catalunya, publicat a *Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia, sèrie monogràfica*, núm. 20, trobem un nombre reduït d'articles que segurament reflecteixen els interessos actuals de Claude Lévi-Strauss. Són els textos que, traduïts al català, formen la primera part d'aquest volum titulada *Lévi-Strauss, escrits 1998-2008*.

En aquesta part trobem quatre articles ordenats per ordre cronològic. El primer, publicat el mateix 1998 a la revista clàssica *Les Temps Modernes*, és molt significatiu des del punt de vista d'aquesta compilació. Es titula *Retorns enrere* perquè Lévi-Strauss vol un cop més contestar encara algunes crítiques actuals a la seva obra de fa gairebé mig segle. Per exemple, la crítica recurrent segons la qual Lévi-Strauss, proposant la cèlebre dualitat entre societats fredes i societats calentes, volia negar l'existència de la histo-

ricitat; negació tantes vegades recriminada per autors que deuen llegir només escrits de segona mà sobre l'antropòleg francès. En *Retorns enrere*, una vegada més i com des del primer text que va escriure sobre aquesta dualitat, l'autor del *La pensée sauvage* –on parla per primera vegada d'aquesta dualitat– explica que es refereix a la consciència que tenen les col·lectivitats de viure en un procés històric –en el cas de les que ell anomena societats calentes– o bé a l'absència d'aquesta consciència –en el cas de les dites societats fredes–; sense qüestionar mai que, unes i altres, segueixen processos històrics. En aquest text també trobem un altre dels seus temes clàssics: la relació entre ciències de la natura i ciències de la cultura, en la qual expressa la seva voluntat naturalista matisada, una altra característica permanent de la seva obra. En darrer lloc, aborda dos temes més, també molt clàssics dels seus textos: la proximitat personal i intel·lectual amb Maurice Merleau-Ponty i les seves reserves envers la deriva de l'antropologia cap als anomenats “*cultural studies*”.

Mentre que *Retorns enrere* recorda els temes tractats en la *La pensée sauvage*, en el segon text de la compilació, *Apolèg de les amebes*, l'autor mostra una altra esfera d'interessos al voltant de la seva tesi matriu de l'intercanvi com a fonament del lligam social; aquest treball ens fa pensar més aviat en les introduccions respectives a *Les structures elementaires de la parenté* i a l'obra de Marcel Mauss (cf. Lévi-Strauss 1959). A partir de l'exemple de formes elementals de vida social cel·lular, el text que presentem matisa la perspectiva contractualista dels fonaments de la sociabilitat humana expressada en els treballs ara esmentats, quan afirma que “el pas de la comunicació com a base de la sociabilitat a la sociabilitat mateixa, com a límit inferior de la predació, és fàcilment franquejable”, per concloure que “entre elles només hi hauria una distància de grau”. En efecte, no sembla que en l'*Apolèg de les amebes* Lévi-Strauss persisteixi en la idea del pas ineluctable de la natura a la cultura com a fruit d'un intercanvi que permetria, de forma sobtada, passar de la guerra de tots contra tots a la sociabilitat; ben al contrari, aquest es manifestaria per una continuïtat progressiva, i potser fins i tot reversible, entre els dos moments de l'evolució filogenètica.

El tercer article *De Grees o per força?* evoca l'interès, més tardà que els precedents, de Lévi-Strauss per la mitologia i les eines epistemològiques per a interpretar-la, particularment la noció clau de “sistema de transformacions”. En aquest text la noció de “sistema de transformacions” li permet passar dels mites amerindis als mites clàssics de forma elegant i convincent. Voldria assenyalar el final tan lévi-straussianista d'aquest exercici quan afirma que “l'anàlisi estructural (...) no ha tingut la funció de resoldre un problema – cosa que també sap fer – sinó de demostrar, tasca potser ingrata però no menys útil, que existeixen problemes allà on no els vèiem.”

El darrer article d'aquesta primera part, *Reflexió*, és una contribució en motiu del seixantè aniversari de la UNESCO, en la qual trobem un altre focus d'interès del mestre: la contribució social de l'antropologia com a disciplina científica, en aquest cas, en el pas de la noció de "civilització" a la de "cultura" que permet "superar l'antinòmia aparent entre la unitat de la condició humana i la pluralitat inescapable de les formes sota les quals l'aprehenem". Lévi-Strauss insisteix també en un altre punt inamovible del seu pensament en relació al compromís de l'antropologia, tot recordant la tasca essencial de la UNESCO per al "reconeixement de la diversitat cultural i la protecció de les identitats culturals amenaçades". No caldria esmentar-ho però aquest escrit ens remet a les altres cèlebres comunicacions realitzades per a la UNESCO i a l'interès de l'autor pel rol social de l'antropologia com a disciplina, que podem llegir en diversos treballs publicats en les compilacions *Anthropologie structurale*, *Anthropologie structurale deux* i *Le regard éloigné*.

En la segona part d'aquest número especial, titulada *Lévi-Strauss avui*, trobem tres textos sobre la influència de Lévi-Strauss i el futur de la seva aportació. En el primer, *Les dues natures de Lévi-Strauss*, Philippe Descola explora el que sens dubte un dels fonaments ontològics de l'obra lévi-straussiana: la dualitat de la natura i la cultura, per descobrir els diferents sentits que té en la teoria del pare de l'estructuralisme. En el segon, jo mateix presento en *L'antropologia dodecafònica de Claude Lévi-Strauss* algunes reflexions sobre una trajectòria de desenvolupament possible d'una antropologia inspirada en l'obra lévi-straussiana, i que passa per tenir en compte l'afectivitat, apartada del cos teòric de l'estructuralisme pel seu fundador. En el darrer text, Enric Porqueres i Gené i Joan Prat i Carós ens resumeixen l'impacte de l'obra de Lévi-Strauss en l'antropologia espanyola en general i catalana en particular que, presa en el seu conjunt, seria alguna cosa diferent que la marca d'una influència; més aviat es correspondria al que reflecteix el títol del text *Presències de Lévi-Strauss*: una presència, intensa però inconstant, de perfils borrosos i alhora estesa durant el darrer mig segle. El dossier acaba amb una bibliografia de Claude Lévi-Strauss realitzada per Marion Abélès a la qual he afegit la breu llista dels llibres de Claude Lévi-Strauss publicats en català.

Pot resultar paradoxal dir que el tema d'aquest número especial és el del record i la nostàlgia si resulta que estem reunint els textos més recents de Lévi-Strauss. Però, com he volgut deixar clar en aquesta introducció, en triar-los no podia evitar el record de la lectura d'aquells llibres d'Anagrama i d'Edicions 62; llibres de paper barat i paraules intel·ligents, com diu la Montserrat Ventura, que no sé gaire perquè, em recorden el estius llegint a l'ombra d'una prunera. Aquells llibres de traducció delicada i de lèxic esmerat del poeta amb el qual vaig descobrir l'antropologia. Aquest dossier de Lévi-Strauss tracta sobre el record i la nostàlgia, el record i la nostàlgia de les meves lectures

de Lévi-Strauss a través del record i la nostàlgia de Lévi-Strauss, en els seus escrits més recents, per la seva obra anterior.

No voldria concloure aquesta introducció sense agrair al propi Professor Claude Lévi-Strauss per autoritzar amablement la traducció i la publicació dels seus escrits, així com als editors de les versions originals – Editions de l'Herne, Le Courier de l'UNESCO, L'Homme, Editions de l'EHESS, Le Temps Modernes i Editions Fayard – per oferir-me totes les facilitats en aquest sentit. Voldria agrair també a la Professora Verena Stolcke per convidar-me a preparar aquest volum, a la Dra. Gemma Celiueta pel seu suport lingüístic i, sobretot, a la Professora Montserrat Ventura per fer de la traducció una tasca antropològica.

Bibliografia

LÉVI-STRAUSS, CLAUDE (1950) "Introduction à l'oeuvre de M. Mauss". In: *Sociologie et anthropologie* (M. Mauss): ix-lii; París, Presses Universitaires de France.

TAYLOR, ANNE CHRISTINNE (2004) "Don Quichotte en Amérique. Claude Lévi-Strauss et l'anthropologie américaniste" in Claude Lévi-Strauss (Michel Izard dir.) pp. 92-98, Paris, Éditions de L'Herne.